

Intuiția ca metodă de cunoaștere specifică filosofiei, în concepția lui Henri Bergson.

1. Intuiția

Când vorbim de „intuiție” așa cum apare acest termen din scrierile lui Bergson, nu ne referim la sentiment inconștient de prezicere a celor ce urmează să se întâmple. Pentru filosoful francez, intuiția este o facultate exclusiv umană, ce face posibilă cunoașterea absolută.

După Bergson inteligența, deși e întâlnită în natură în cel mai mare grad la om, nu este adecvată unei cunoașteri profunde a lucrurilor. Acționând invariabil în vederea satisfacerii unor nevoi, inteligența nu funcționează niciodată dezinteresat. Dată fiind această situație, ea este întotdeauna relativă, în funcție de problemele pe care trebuie să le rezolve. Metoda ei este cea a analizei, urmată de sinteză. Prin analiză divide lucrurile, privindu-le prin perspectiva cerută de necesitatea apărută. Percepția ei generală asupra lumii și lucrurilor este o sinteză a diviziunilor obținute. De aceea cu ajutorul său nu ajungem niciodată la lucruri, ci numai la reprezentări ale acestora.

Cum operează, în schimb, intuiția? Ea este o experiență, întotdeauna a duratei, pe care Bergson o numește și „simpatie”. Prin acest din urmă termen înțelegem o „punere în locul celuilalt”, o intrare în lucrul însuși. În cazul fiecărui individ, acest proces are loc chiar în el însuși și generează un sentiment de tensiune, care pare determinat tocmai de posibilitatea alegerii unui număr infinit de alte durate. Pentru o mai bună înțelegere a conceptului de intuiție, filosoful a folosit exemplul spectrului culorilor. Dacă am presupune, spune el, că nu există o altă culoare decât portocaliu și am intra, „simpatetic”, în interiorul portocaliului, ne-am simți de fapt prinși oarecum între roșu și galben. Anume, înțelegem că, în situația în care avem experiența unui lucru, cu ajutorul unui efort, putem percepe „tente” diferite la marginile sale. Dacă facem un efort mai mare, vom observa că acestea nu sunt altceva decât alte lucruri. Prin extindere, având experiența unui singur lucru, putem dobândi de fapt experiența tuturor lucrurilor. Ori, dacă singura experiență pe care o pot avea în mod nemjlocit, fără ajutorul inteligenței, este experiența propriului sine, mai exact, a duratei propriului sine, din moment ce orice

intuiție este o intuiție a duratei, pot ajunge, de aici plecând, potențial, să cunosc toate lucrurile. Intuiția este, astfel, un fel de „simpatie cu sinele”. Ea oferă cunoaștere pentru că este experiență nemijlocită a duratei mele autentice, la rândul ei, o parte a duratei însăși; în timp ce inteligența lucrează întotdeauna mijlocit și nu are niciodată acces la durata însăși, ci numai la fragmente dispartate.

Totuși, care este diferența dintre inteligență și intuiție, dacă prin intuiție ajung la o parte a duratei autentice și prin inteligență tot la fragmente de realitate? Esențial este că ceea ce obține intuiția este de fiecare dată indivizibil. Având experiența duratei mele pot, prin efort, să o lărgesc prin înglobarea unor alte durate. Un alt mod de a spune este că lucrez cu un întreg, dar unul aflat în permanentă expansiune. În schimb, pentru Bergson, inteligența lucrează, asemănător tehnicii cinematografice, numai cu „întreguri” ce pot fi sparte într-o infinitate de cadre, în imaginea cărora se pierde datul simplu al întregului.

Pentru că nu e în nici un fel măsurabilă, sau demonstrabilă empiric, intuiția nu poate fi cercetată de științe. Cum nu este de natură sacră, nu ajunge pe teritoriul religiei. O privim totuși ca bine așezată în epistemologie, în filosofie, unde joacă rol de metodă de cunoaștere.

Metoda intuiției e „experiență integrală”¹ și ca atare alcătuită dintr-o serie de acte, primul dintre care este un salt. Opus reconstrucției operate de inteligență, saltul reprezintă instalarea în durata autentică. Urmează apoi efortul identificării eterogenităților incluse în aceasta, cunoașterea lumii din interior.

Această cunoaștere e considerată absolută pentru că deși nu putem captura în intuiție decât o parte a lumii, a duratei, avem totuși acces la toate duratele, înlănțuite una de cealalta în experiența integrală.

2. Obiecția

Împotriva acestei teze avem argumentele lui Jean Piaget, care susține că durata pură este, de fapt, produsul unei fabricații intelectuale deosebit de migăloase; că intuiția e o rezultată a multiplelor analize efectuate reflexiv; și fiind o rezultată nu poate fi considerată un mod de a cunoaștere *sui generis*, ci i se va acorda mai degrabă numele de intuiție intelectuală, sfidând opoziția totală considerată de Bergson, între cele două moduri de percepție.

¹ The Creative Mind, tr., Mabelle L. Andison (New York: The Citadel Press, 1992 p. 200)

3. Saltul

Actul prin care, după Bergson, intuiția face trecerea de la fragmentarea operată de inteligență la întreg este un salt. Conceptul mai e întâlnit în filosofie, cel puțin la Camus și Kierkegaard, și de fiecare dată marchează o trecere de la o stare de „apatie intelectuală” la constatarea unui adevăr, a unui absolut. La Camus e vorba de constatarea absurdului absolut, la Kierkegaard de transpunerea în credință față de un Dumnezeu paradoxal.

Există în unele din curentele filosofice dezvoltate cu predilecție în secolul XX un pesimism teribil în ceea ce privește încrederea în puterea rațiunii de a oferi răspunsuri. În ciuda descoperirilor științifice augmentate semnificativ de la deceniu la deceniu, societatea se confrunta cu mizeria provocată de două războaie mondiale a căror rată de distrugerii fusese făcută posibilă tocmai de către noile descoperiri ale științelor. De aceea căutarea unui element metafizic cheie, care să poată înlocui în conștiințe acest demers nu pare nefirească. Filosofia, ca exprimare a aspirațiilor cele mai înalte ale oamenilor găzduiește un domeniu ce de astă dată abandonează atât nevoia de demonstrare empirică, precum și tradiția creștină ce nu putuse să prevină declinul social, pe un alt mal. Găsind în afară doar bucăți de realitate din care nu putea să-și construiască un sens, conștiința caută să facă un salt înspre ea însăși.

4. Concluzii

Cibernetica a venit să demonstreze că nu e posibil să considerăm inteligența operatorie ca fiind oarbă pentru totdeauna în ce privește procesele vieții. Descoperiri în biologie și psihologie au arătat că între autoreglarea organică și autocorecția mintală pe care o constituie logica există o anumită continuitate.

Cu toate acestea, Bergson are meritul de a fi imprimat un nou „elan vital”, prin constituirea metodei sale, epistemologiei. Lucrările lui nu au făcut doar să provoace o nouă generație de cercetători, dar dau tonul unui nou val de colaborare între științe și unei tendințe de fluidizare a cunoașterii.

Bibliografie:

- 1) Jean Piaget, *Intelepciunea si iluziile filosofiei*, Editura Stiintifica, 1970
- 2) Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale constiintei*, Institutul European 1998
- 3) Henri Bergson, *Cele doua surse ale moralei si religie*, Institutul European, 1992